

СТАТУСИ И СТРУКТУРА НА НАЦИОНАЛНАТА ИДЕНТИЧНОСТ В ЮНОШЕСКА ВЪЗРАСТ

Красимира Байчинска, Савка Савова

The purpose of this article is to present a research concerning national identity in adolescence. A short review of two basic trends in the research of national identity in the perspective of developmental psychology is presented. The research is based on the theoretical assumptions of psychosocial identity theory and its adherent the psychosocial identity status theory. We perceive national identity as a psychological structure which contains two dimensions: a degree of self-determination and activity of choice. We distinguish four statuses of national identity: achievement, foreclosure, diffusion, and moratorium. An attempt is made to explore the structure of every single identity status by its components: cognitive, affective, and behavioral.

Our data is indicative of the fact that in all observed groups (by sex, age, educational program, town), the dominant status is moratorium, and the salience of diffusion is the lowest one. We resume that we observe a national identity moratorium among Bulgarian adolescents, which is developmentally and contextually defined. Differences in the status structure are also observed.

Проблематиката, свързана с националната идентичност, е особено актуална в настоящия обществено-икономически контекст, в който дебатът за запазването на българската национална и културна идентичност е отворен и изключително интензивен. В него вземат участие изследователи от различни сфери на социалното познание и науките за човека (Стефанова, 2000, Неделчева, 2004, Неделчева и др., 2003, Горнев, 2002, Георгиев, 1995, Kovatcheva, 2000, Николов, 2002, Топалова, 1996, Кръстева, 1995, Бочева, Златков, 1995, Petkova, Todorov, 2002 и др.). Въпреки широкия обществен и научен дебат, темата е нова за българската психология на развитието. Настоящата статия си поставя за цел да отговори на актуални въпроси, като: *Как се развива националната идентичност през юношеската възраст? Влияят ли възрастта и пола върху нейното развитие? Има ли други фактори, които влияят*

върху този процес? Има ли структурни различия в отделните статуси на национална идентичност?

Бърз поглед върху изследователската традиция в психология на развитието в тази област досега очертава следните акценти:

1. Изследователската традиция в психология на развитието по отношение на националната идентичност се базира върху **два основни подхода**. Първият от тях е когнитивен. Той се занимава преди всичко с изследване на влиянието на когнитивното развитие и обучението върху формирането на националната идентичност (Moodie, 1980). Вторият е социалнопсихологичен. Във фокуса на неговото внимание е възникването и развитието на националната идентичност през призмата на теорията за междугруповите отношения и социална идентичност (Barrett, 2000, 2002, Verkuyten, 2001). Макар че двата подхода са се развивали относително самостоятелно, в съвременните изследвания се наблюдава тенденция към интегриране на някои техни елементи в посока изследване на влиянието на когнитивното развитие върху националната (груповата) самоидентификация (Dor-Shav, 1990).

2. В полето на възрастовата психология, националната идентичност се дефинира като **неизбежна и необходима реалност, като начин на структуриране на света още в детска възраст** (Barrett, 2000). Наличието на националност в идентификационните характеристики на всеки индивид, независимо от социалния статус, пол, възраст, раса, се разглежда както социално значим знак, обозначаващ неговия произход, така и субективно усещане за принадлежност към дадена национална група. Според Барет субективното усещане за национална идентичност е комплексна психологическа структура, която е изградена от **когнитивни, афективни и поведенчески компоненти**.

Когнитивното равнище включва познаване на националната географска територия, националните емблеми: герб, химн, институции, обичаи, традиции, история. Вярванията за типичните национални характеристики, общите предци и корени също са част от когнитивните аспекти на националната идентичност. Барет включва към това ниво и себеотнасянето на индивида като член на националната група и имплицитните вярвания за себе си, произтичащи от това членство. Изследванията показват, че съществува връзка между степенята, в която индивидът познава историята, географията и културата на страната си и степенята на национална идентичност (Barrett, 2000, Piaget & Weil, 1954).

На афективно ниво чувството за национална идентичност включва субективното усещане за принадлежност към националната общност, както и субективната стойност, която индивидът приписва на своята национална идентичност. Тук се включват и чувствата към определени хора, които принадлежат към същата национална група (видни спортисти или учени) и към националната група като цяло, ред социални емоции като национална гордост или срам, както и емоционална привързаност към родината, национална самооценка и т.н. Високата наци-